

Димка МИТЕВА

Едиција: Издавање на нашето ракописно наследство
(X–XVI век)

КВАЛИТЕТЕН ПРЕВОД И БОГАТА ЛЕКSIKA
Петар Хр. Илиевски, Крнински дамаскин, Скопје 1972

„Просветен работник“. Година XXXVI, бр.
693, 28 февруари 1989, стр. 9.

Раширена е, меѓу нашите генерации, претставата дека по паѓањето на Македонија под турска власт (кон крајот на XIV век) сè сме загубиле, па и писменоста. Има во тоа многу вистина, но – сè не било загубено. Уште продолжило, иако во далеку помал обем, во одделни наши манастири и цркви преписувањето на книгите потребни за богослужбата, за црковните проповеди и др. Ете еден од доказите за тој континуитет во развојот на македонската писменост е и големиот ракопис *Крнински дамаскин*, којшто го обработи проф. Петар Хр. Илиевски, а го издаде во 1972 година Институтот за македонски јазик во својата едиција „Стари текстови“ како книга III.

Дамаскини се наречуваат збирки на проповеди составени од грчкиот проповедник Дамаскин Студит (XVI век). По него и го добиле името. Еве некои од насловите на тие проповеди: Слово за Рождество Христово, за Богојавление, за Цветници, Слово за свети Никола, за Недела на блудниот син итн. Проповедите на Дамаскин Студит биле толку популарни што се препишувани, во превод, во текот на XVII и XVIII век. По што се тие значајни за историјата на македонскиот јазик и македонската книжевност? Токму по тоа што Дамаскин Студит ги пишувал проповедите на грчки народен јазик, којшто веќе во XVI век доста се разликувал од грчкиот

писмен јазик на кој се преведени од еврејски во првите векови на христијанството богослужбените книги. Како такви Дамаскиновите преводи многу се користеле во црквите. Тоа, сосем разбирливо, ги предизвикало и нашите црковни луѓе да почнат да пишуваат на народен јазик, оддалечувајќи се од стариот црковнословенски јазик на кој се напишани евангелијата и другите богослужбени книги.

Во XVI век во Пелагонија живеел епископ Григориј. Како учен човек, добар познавач на грчкиот јазик, тој се зафатил – во услови кога Македонија е веќе длабока провинција на Турското царство – да ги преведе многубројните проповеди (слова) на Дамаскин Студит. Тоа го сторил во времето меѓу 1560 и 1580 година, како што утврдува приредувачот на ова издание. На каков јазик преведува Григориј една ваква црковна материја? Се труди, несомнено, да преведува на народен јазик од XVI век. Но, како човек од црквата, свикнат со црковнословенскиот јазик – инаку службен јазик на Охридската архиепископија и на сите области, каде што се простирала нејзината власт – тој не можел (а можеби и не сакал) многу да се оддалечи од него. На тој начин неговиот превод, инаку мошне точен и со богата лексика, претставува смеса од црковнословенски и народни елементи. Како таков, тој претставува богат извор на податоци за состојбата на нашиот народен јазик во XVI век.

И по Крнинскиот дамаскин се препишувале, во превод на наш јазик, дамаскини во XVI–XIX век, книгите на Јоаким Крчовски и Кирил Пејчиновиќ, во кои, иако со црковна содржина, уште повеќе иде до израз нашиот народен јазик. Тоа покажува колку било силно влијанието на дамаскините. Но со една суштествена разлика: ако во XVI век епископ Григориј постепено го трансформирал црковнословенскиот јазик внесувајќи во него доста елементи од народниот јазик, во првите децении на XIX век нашите први книжовници пишувале, како црковни луѓе, на народен јазик и внесувале во него, во помала или поголема мера, ред елементи (пред сè, лексички) од црковнословенскиот јазик во руска редакција.

За голема среќа, еден препис на Григоријевиот превод, пишуван на пергамент, се зачувал во Македонија, во кичевскиот манастир Пречиста кај село Крнино. Него го откри во 1956 година, значи пред малце повеќе од три децении, проф. Петар Илиевски. Тогаш бил во многу лоша состојба, а сега, технички уреден, се чува во Институтот за македонски јазик „Крсте Мсиирков“ во Скопје. Проф. Петар Илиевски утврдува дека ракописот на Крнинскиот дамаскин не е целосен, ами е само еден негов дел. Другиот дел, според него, е во киевските книгохранилишта. Сега е пред нас, во извонредно солидно издание, тој наш писмен споменик нарчен од приредувачот *Крнински дамаскин*.

Проф. Илиевски го има придружено издавањето на Крнинскиот дамаскин со мошне исцрпна студија (стр. 9–230). Во неа се посочени сите фонетски, морфолошки, синтаксички и лексички особености на народниот јазик одразен во јазикот на споменикот. Проф. Илиевски, помеѓу другото, го истакнува високиот квалитет на преводот (тој е мошне точен) и богатата лексика. Интересно е, на пример, дека се среќава и зборот *бриџа* (инаку познат во охридскиот говор), *фусџан*, *фужа*, *шаџор* и др. Ракописот претставува и убав доказ за навлегувањето на турцизмите во македонскиот писмен јазик (еден век по идењето на Турците). Така среќаваме *махала* и др.

Ни се чини дека овде, во врска со квалитетите на преводот од споменатиот Григориј, најдобро е да го пренесеме мислењето на приредувачот, којшто како класичен филолог, го има споредено текстот на оригиналот со текстот на преводот: „Преводот на новогрчкиот текст се одликува со високи квалитети. Еп. Григориј го знаел сосема добро говорниот грчки јазик, располагал со обилен речник. Затоа тој можел не само да најде напдно адекватен израз на одделни зборови, форми, конструкции и фрази од говорниот грчки, ами при тоа да употреби и богата синонимика од книжевни и народни зборови. Во употребата на синонимиката еп. Григориј, како што укажавме, често оди подалеку и од Дамаскина, кога за еден ист грчки збор наоѓа по неколку словенски“. И понатаму:

„Од преводот на еп. Григориј може да се добие верна слика не само за содржината на словата, туку и за уметничките и реторски украси, со кои Дамаскин Студит го прави поживо своето излагање. Еп. Григориј успеал да ни го предаде доста верно богатиот стил на Дамаскина со многубројните компарации (од кратки до најопширни), антитези, градации, дијалози и монолози.“ (стр. 205).